

Idolen en idealen

Beste Jan Karel,

Toen ik, zo kort na je zestigste verjaardag, opnieuw een uitnodiging kreeg tot het schrijven van een bijdrage aan een liber amicorum voor jou, was mijn eerste neiging te bedanken voor de eer, omdat ik slechts in herhaling zou vallen. In de weken na dat verzoek nam ik echter deel aan bijeenkomsten van de BAC voor jouw opvolging als directeur van het CWI, en realiseerde me hoe dikwijls ik jou voor ogen heb gehad als ik me afvroeg hoe iets zou moeten worden aangepakt. Ik begon na te denken over de wetenschappers die ik me als voorbeeld heb gesteld, en over de balans die ze vonden tussen onderzoek, onderwijs en onderzoeksmanagement. Dat leidde tot onderstaand klein essay.

Door de jaren heen heb ik veel grote wetenschappers leren kennen, en sommigen heb ik tot voorbeeld genomen: J.W. Cohen, Ed Coman, Alexander Rinnooy Kan, jou. Wat me telkens weer heeft getroffen is hoe totaal verschillende talenten en karakters een soortgelijke top kunnen bereiken, op totaal verschillende manieren. Cohen had het vermogen, zich als een terriër in een probleem vast te bijten. Gewapend met een groot optimisme (onontbeerlijk voor een goede onderzoeker van zijn type) kon hij na maanden een probleem kraken. Bijna iedereen zou dan al lang hebben opgegeven. Hij had een brandend onderzoeksvuur, dat zelfs niet doofde toen hij oud en erg ziek was. Hij schreef niet makkelijk, en was ook geen groot spreker. Maar zijn enorme focus, doorzettingsvermogen en werkkraft, gekoppeld aan een opmerkelijke creativiteit, maakten hem tot een prominent wetenschapper. Hij was een specialist, en zijn magnum opus *The Single Server Queue* was een huzarenstukje waarvan ik me ook nu nog nauwelijks kan voorstellen dat een mens dat allemaal bij elkaar kon schrijven. Wat zijn bestuurlijk werk betreft: ik heb begrepen dat zijn decanaat in Delft geen groot succes was, en hem heel zwaar viel. In Utrecht deed hij geen omvangrijk bestuurlijk werk. In de wereld van de prestatie-analyse had hij wel invloed, door zijn prestige, en zijn organisatie van enige congressen. Hij startte het wachtrijcolloquium, dat nog steeds op het CWI wordt gehouden, en was de motor achter de opkomst van de computerprestatie-analyse in Nederland.

Ed Coman past misschien in sommige opzichten wat minder in het rijtje, maar Ed is een man die me dikwijls heeft geïnspireerd en geïmponneerd – misschien ook wel omdat hij zo anders dan Cohen was. Hij vroeg me bovendien voor mijn eerste editorship, met de woorden “I have served my due”. De eerste kennismaking met Ed verliep slecht. In 1981 mocht ik als hulpje Cohen assisteren bij het organiseren van een IFIP Working Group 7.3 workshop aan de vooravond van het congres *Performance '81* op de VU. Hoofdtak: het verzamelen van de titels en abstracts van de lezingen uit de workshop. Ik stuurde de sprekers een brief, en enige weken later

kwamen alle antwoorden binnen. Alle, behalve die van Coman. Licht geïrriteerd maar beleefd stuurde ik hem een herinnering. Zijn antwoord: "Look, this is a workshop. I don't know yet what I'll be talking about. It will be about ongoing work, and you'll see it when I'm in Amsterdam". Instinctief had ik een hekel aan die man die me mijn werk niet liet doen. Toen kwam de workshop. Comans lezing was veruit de beste. Twee zinnen per minuut, glashelder, en iedereen kon begrijpen waarom hij in dat bepaalde probleem geïnteresseerd was, en hoe hij het probeerde aan te pakken. Fascinerende wiskunde, maar ook een les over wat een workshop hoort te zijn, die ik mijn leven niet meer vergeten ben. Ik leerde ook van Ed door te zien hoe hij opereerde in bovengenoemde IFIP WG7.3. Hij zei niet heel veel tijdens vergaderingen van de working group. Maar als hij zijn mond open deed was het zo doordacht en duidelijk, en was de harde boodschap zo door humor verzacht, dat zijn mening dikwijls bepalend was. Nog even terugkomend op Eds stijl van lezingen geven: ik denk dat nogal eens wordt onderschat hoe belangrijk het is een goede lezing te geven, en hoe essentieel een goede voorbereiding daarbij is. Ed kan geweldige lezingen geven (maar als hij zich niet voorbereidt dan gaat het ook bij hem mis), maar er zijn zovelen die mooie voordrachten kunnen geven (en zovelen die het nooit lijken te leren). Bij lezingen heb ik dikwijls ook Weber en Mitrani voor ogen. Mijn vader en Cor Baayen neem ik, bij toespraken, het meest als voorbeeld; en natuurlijk Rinnooy Kan ...

Alexander Rinnooy Kan is een van de meest brillante mensen die ik heb mogen leren kennen, gezegend met meer talenten dan een gewoon mens kan bevatten. In veel opzichten een tegenpool van Cohen, en samen zijn ze overtuigend bewijs van de stelling van daarnet over het op totaal verschillende manieren de top van je vakgebied bereiken. In zekere zin nam ik het Alexander zo'n twintig jaar geleden kwalijk dat hij de wetenschap vaarwel zei. Ik kon eigenlijk niet begrijpen dat iemand rector wilde worden, en daarna zelfs voorzitter VNO-NCW, om maar te zwijgen over de Raad van Bestuur van de ING-bank. Mijn ideaal was – en is – mooie artikelen te schrijven en jonge mensen te helpen op een pad naar wiskundige en/of onderzoeker. Pas geleidelijk ging ik begrijpen dat als je, zoals Alexander, zoveel meer kunt dan dat (onderzoek en onderwijs), zo'n loopbaan te beperkt kan zijn.

Dat waren – naast mijn vader – mijn idolen; en nu het niet meer tegen me kan worden gebruikt wil ik wel toevoegen dat jij daar ook bij hoort. Om niet in gevele te vervallen wil ik er een karaktereigenschap uitlichten: verantwoordelijkheidsbesef. Zelf van nature meer een probleemoplosser dan een manager, ben ik van tijd tot tijd toch in management- en bestuurstaken verzeild geraakt. Dat gebeurde om uiteenlopende redenen, zoals: (i) het is een mooie uitdaging iets goeds op te zetten (zo haalde je me in 1985 over naar het CWI te komen om de eerste Nederlandse groep in de prestatie-analyse op te zetten), (ii) iedereen moet op zijn tijd voor een klus opdraaien, en (iii) als je zelf niet bereid bent een afdeling of groep te leiden, dan

moet je maar afwachten wie je baas wordt (dat laatste was jouw argument om me in 1988 over te halen, te solliciteren naar jouw baan als afdelingschef op het CWI).

Mij overkwamen die taken min of meer, maar jij zocht ze meer actief op. Jij voelde je echt verantwoordelijk voor een CWI-afdeling, of voor het hele CWI, of voor het KWG, of voor het Nieuw Archief voor Wiskunde, of voor een tijdschrift, of voor een handboek. Jij had en hebt ook altijd een duidelijke mening over wat moet worden gedaan om tot een substantiële verbetering te komen, en dat ging je dan ook doen. Zodoende heb je heel nadrukkelijk invloed uitgeoefend op het CWI, op de Nederlandse wiskunde, op de internationale besliskunde. Ongetwijfeld zul je je wel eens afgevraagd hebben of je de juiste keuzes hebt gemaakt. Tijd stoppen in een mooi boek over combinatorische optimalisering, of in een zware bestuursfunctie?

Worden we geleid door het toeval, zijn we “children of coincidence and chance”, of worden onze keuzes voor een groot deel bepaald door onze specieke aanleg en aard? Streven we heel bewust onze idealen na, of kan een enkel advies van een van onze idolen ons leven veranderen? Eigenlijk weet ik voor mijzelf het antwoord niet (al ben ik geneigd het toeval een grote rol toe te kennen, en “chance favors the prepared mind”), laat staan dat ik het voor jou kan weten. Maar zowel idealen als idolen lijken me onmisbaar voor een mooie wetenschappelijke loopbaan. Idealen houden het vuur brandend, en idolen geven je op het goede moment inspiratie of het essentiële zetje in de goede richting. Jan Karel, veel dank voor die inspiratie en die zetjes in de goede richting!

Onno Boxma